

Keila alevivahe (linnaahe) surnuaiast

Ado Köögardali päevaraamat 1925

Harjumaa Muuseum, 2024

Lk 65

Keilas, 21. juulil 1925

Täna matsin ühe enesetapja, bootsmann A. Lamberg'i. Nagu kuulda, oli ta *déjour*'il olles oma sünnipäeva pidanud ja eraisikuid sinna purjutama kutsunud, kus ainult sõjaväelased tohivad olla; ülemus juhtunud peale ja ähvardanud kohtuga. Noormees, 27. a. vana, olevat olnud kerglase iseloomuga, tal olnud ka teisi süüasju. Omas päevaraamatus kirjutanud ta juba ennemalt enesetapmisest, paludes järelejääjaid, et nad teda sõjaväe surnuaiale mataksid. Nüüd laskis ta enese maha. Maeti teda suure auga. Mina saatsin kodust, Keila alevist, kuhu surnukeha Tallinnast toodi, puusärgis välja. Mereväelaste komando ja orkester, Keila pritsimehed ja Keila laulukoor olid saatmas. Mindi kirikusse, kus ma kõne ja palve pidasin, laulukoor laulis ja orkester ühes oreliga laulu saatis. Kõnes nimetasin ma enesetapmist nimetu argtuseks elu vastu ja mehisuse puuduseks, et ka kannatustes ja hädades seisma jääda. Noortmeest jäid leinama ilma teiste lasteta vanemad ja pruut. Kirikust mindi surnuaiale, kuhu mina siis järele läksin, kui sõjaväelased oma kolm kogupauku ära lasksid ja puusärk juba hauas oli. Seal pidasin matusetalituse ja palve. Siis tuln koju. Rahvast ja pärgi oli väga palju. Nõnda ei pea enesetapjaid mitte austama.

Lk 85

Keilas, 26. augustil 1925

Öösel on vaksali ligidal olevas surnuaias 34 risti ära rikutud, neist 4 kiviristi hoopis puruks tehtud. Politsei andmetel on seda teinud mõned sõdurid-venelased, kes Keila kroonuladude juures asuvad ja kes eila öhtul ühes oma ohvitseriga „Kapernaumas“ (=Keila restoraan „Vironia“) purjutanud olid.

Lk 153

Keilas, 18. novembril 1925

Keila teise surnuaia kinnipaneku küsimus tuleb 8. detsembril Riigikohtus harutusele. Mind paluti selles asjas advokaat Kriisale kirjutada.

Lk 161

Keilas, 1. detsembril 1925

Siseministri ettepanekul andis konsistoorium käsu, et täna kell 6 öhtul läinud aasta 1. detsembri enamlaste mässu mahasurumise tänu – ja langenute mälestusjumalateenistus pidi peetama. Mina pidasin selle jumalateenistuse harilikul ajal, s. o., kell 11 hommikul, sest konsistooriumi korraldus tuli, nagu viimasel ajal sagedasti sünnib, õige viimasel silmapilgul ja mul oli selles asjas korraldusi enne tehtud. Nimelt tahtis Keila kaitseliitsel korral Viiburi hauale minna ja palus juba läinud neljapäeval, et ka mina täna sinna oleksin läinud. Haualeminek pidid aga sündima kell 12 päeval, ja kella 11ks olid kaitseliitlased Keila käsutatud. Sellepärast ühendasin ka jumalateenistuse hauale mineku ajaga.

Kell 11 läksin kirikusse. Pidi sinna ka laulukoor tulema, aga jäi ära, sest palju kooriliikmeid on Keila vabrikutes töös ja ei saanud tulla. Kaitseliit jäi kirikusse hiljaks. Jutluse ajaks kogunes kirikusse igatahes üsna rohkesti inimesi. Muist kauplusi oli Keilas kinni ; muist küll kauplesid edasi. Kaitseliit marssis kirikusse minu jutluse lõpupoole. Oli kirikus ka mõni sõjaväelane ja koolilapsi näha. Pärast jumalateenistust läksime hauale, Viiburi vanemad kõige ees, siis mina kõstriga, meie järel politsei jaoskonnaülem paraadivormis ja kaitseliidu ohvitser Kuljus ja siis terve kaitseliit. Sinna hauale tulid ka sõdurid – paarkümmend meest oma ohvitseriga. Need kõik seati haua läheduses üles. Haua külgedele, mille peatsis mina hakkasin mälestusjumalateenistust pidama, pandi ühelepoole auuvahtideks 2 sõdurit püssidega, teiselepoole 2 kaitseliitlast püssidega. Pasunakoor oli ka tulnud laulu saatma. Ma lasksin laulda Axel Kallas'e laulu „Langend vendi (= venda) mälestame“ 2 salmi, pidasin siis kõne „Ole ustav surmani...“ kohaselt, palve ja ütlesin õnnistuse. Siis pani üks 10nda rügemendi ohvitser pärja hauale, pidades ka lühikese kõne. Lõppeks mängis pasunakoor „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“.

Oli külm ilm. Veel kell 10 hommikul oli -12°R. Inimesi oli Viiburi haulal õige palju. Pärast kõigi laialiminekut sõitsin koju. Hilda oli tütretega Keila sõitnud mõnd asja ostma ja mind ka koju viima. Lapsed ja Hilda olid ka haualemineku tseremooniat vaadanud.

Ado Köögardali päevaraamat 1944 *Harjumaa Muuseum, 2019*

Lk 45-46

Mis toimus 21.-23. septembrini 1944?

Neljapäeva, 21. septembri [---] õhtul hilja toimus Tallinnale äga õhurünnak. Taeva alla ilmusid kohutavad „jõulupuud“, mis süttisid üks teise järele ja tegid Keilagi valgeks. Ühed jõulupuud kustusid, teised süttisid. Pommid plahvatasid, tekkisid tuleleegid. Õhutõrje töötas ka. Lennukite põrin kandus ka Keila kohale. Meil hakkas hirm. Meie võtsime oma väärtuslikumad asjad kätte, panime ukseid kinni ja lahkusime majast, kartes, et maja pommitatakse põlema ja meie põleme sisse. Mäletan, kuidas ma korra olin ühes oma ämmaga surnuaial tihedate sirelipõõsaste varjus. Hiljem olime meie kõik surnuaia ääres kirikumehe kartulikeldris, mis on kiviehitus, kaetud paksu mullakorraga. Sinna tuli ka meile tundmatuid võõraid inimesi. Olime ärevuses, sest jõulupuud süttisid mitte üksnes Tallinna ja Tallinna sadama kohal, kus pommitati Saksa laevu, vaid ka Paldiski ja Pääsküla pool. Mõned plahvatused kostsid üsna lähedalt. [---] Öö otsa olime magamata. [---]

Meie käisime oma varandusenatukesega mitu korda maja ja kirikumehe keldri vahet. Kui valgeks läks, kuuldusid Keila vahel sagedasti paugud. Meie kartsime, et kokkupõrked on tekkinud sakslaste ja eestlaste vahel, ja läksime jälle kartulikeldrisse. Aga lasti ainult hoiatuseks paugud õhku, et peatada päämiselt üksikuid läbiminevaid sakslasi ja võtta neilt ära relvad.

Ado Köögardali päevaraamat 1945. aastast *Harjumaa Muuseum, 2020*

Lk 160

12. juulil 1945.

Harjumaa TSN Täitevkomitee koosoleku protokollist 15. juunist 1945 anti mulle täna Keila linna Täitevkomitee poolt ära kiri:

„14. jooksvad asjad. a) Keila linna surnuaeda matmise koha küsimus. Kuna Keila linna planeerimiskava kohaselt kuulub praegune surnuaia all olev maa-ala haljasalaks, siis tuleb matmine sellele surnuaiale lõpetada ja asuda linna planeerimiskava täitmisele niivõrd kui see on võimalik. Neil asjaoludel Täitevkomitee otsustas kõigi hääle pooltolemisel: keelata Keila linna surnuaeda edaspidine matmine.“ Alla kirjutanud A. Mäe, Harjum. täitevkomitee esimees, E. Konks, Täitevk. sekretär.“

Täna maeti veel üks vene sõjaväelane linnavahelisele surnuaiale täitevkomitee ja minu nõusolekul. Täitevkomiteest saadeti käskjal ja üks sõjaväelane minu juure nõusolekut küsima. Ühtlasi kutsuti mind ülnimetatud kirja ära kirja saamiseks täitevkomiteesse.

Lk 196

25. augustil 1945.

Keila linnavaheline surnuaed on matmiseks suletud. Eile anti aga matmiseks üles Anna Tüürimaa Liholast. Kuna ma ei olnud hommikupoolikul kodus, käidi üles andmas Johannes Kulpi juures. Surnu tahetakse matta mehe kõrvale linnavahelisele surnuaiale. Kulp ütles, et meie selleks luba anda ei saa. Kui matjad pääle käisid, saatis kulp nad linna Täitevkomitee esimehe Lembit Malva juure. See lubas matta, sest tal ei olnud Harju Täitevkomitee otsusest aimugi. Saatsin Kulpi, kes selle supi keetis, täitevkomitee esimehele asja selgitama, sest sellest matmisest võib „sõda“ tõusta nende poolt, kellele nüüd keelatakse. Täitevkomitee esimees ütles, et ta edaspidi enam luba ei anna, kuid seekord matmist ei takista. Kuna surnu on Klooga Nuusu talu peremehe Johannes Luurmeesi ämm, kellega olen alati hästi läbi saanud, siis kutsuti mind hauale kõnelema ja taheti viia Liholasse matustelegi, kui mul ei oleks Lohusalu sõitu ees.

Lk 196

27. augustil 1945.

Eile pärast jumalateenistust, matusetalitust kirikus ja matusetalitust linnavahelisel surnuaial sõitsin Lohusalusse, kus ristasin Artur Porki tütrepoja Tiit Sepp'a.

Lk 202

2. septembril 1945.

Linnavahelisele surnuaiale maeti tema /Keila Täitevkomitee esimees Lembit Malva/ loaga täna jällegi üks 81-a. vanaeit sellepärast, et vanaeidele ja tema enne surnud mehele oli kunagi ühine rist pandud ja uut risti eidele ei jõutavat muretseda.

Lk 215

30. septembril 1945.

Ka täna maeti täitevkomitee esimehe loal linnavahelisele surnuaiale 2 surnut. Esimees on inimestele väga vastutulelik.

Lk 231

Keilas, 17. oktoobril 1945.

Anti üles pühapäeval matmiseks Elvine Rosalie Kivistik, 37 a. vana, Kloogalt. Ühes Julius Ingelandiga käis ta Keilas teemeistri maja ehitustöödel ja koos sõitsid Vene sõjaväe veoautodel Kloogale koju. Nõnda sõitsid nad ka neljapäeva õhtul. Keegi nägi, et autol oli ka kuus sõdurit ja et Kivistik sõidu ajal kilkas, sest sõit oli hirmus kiire. Keegi leidis Julius Ingelandi ja Elvine R. Kivistiku Äävardi talu ligidal maanteel maas: Ingeland oli surnud, Kivistik oli elus, kuid suri meelemärgusele tulemata Tallinnas Tõnismäe haiglas laupäeval kell 4 pärast lõunat. Kivistikul olid kaasas uued saapad ja 100 rubla raha, mis on kadunud. Arvatakse, et venelased Ingelandi ja Kivistiku autolt alla viskasid ja asjad röövvisid. Võimalik see on. Keila linna Täitevkomitee esimees andis loa matta tüdruk linnavahelisele surnuaiale. Nõnda on linnavaheline surnuaed esialgu jälle lahti.

Lk 235

Keilas, 23. oktoobril 1945.

Klooga rahvaga oli ikkagi üksnes autoõnnetus ja mitte röövroim. Autol polnud puukoormat, olid küll 6 sõdurit ja pääle surmasaanute veel eraisikuid, kelledest üks natuke viga saanud; õnnetuse momendil lennanud kõik sõitjad autolt nagu kärbsed maha. Kes terve nahaga pääsid, põgenesid esimeses ehmatuses metsa. Juhtumisi oli üks Väana mees hobusega teel ja korjas ohvrid ära. Teda aitas üks NKVD ohvitser, kes juhtumisi jalgrattal autole järele sõitis. Kivistiku surma põhjuseks on surmatunnistusele kirjutatud „ajumassi lõmastus ühes verevalanguga koljuõõnesse“. Ingeland maeti Harju-Madisel.

Ado Köögardali päevaraamat 1946 ja 1947

Harjumaa Muuseum, 2022

Lk 8

Keilas, 7. jaanuaril 1946.

Keila linnavaheline surnuaed oli 9. detsembrist saadik matmiseks suletud. Nüüd suri üks vana naine Keila linnas ja avaldas enne surma soovi, oma mehe kõrvale linnavahelisele surnuaiale maetud saada. Käidi täitevkomitees luba palumas. Komitee sekretär Sabul ütles: „Kirjalikku luba me ei või anda. Aga matke omavoliliselt, kui Teil sääl krunt on...“! Nõnda on surnuaed jälle lahti.

Lk 52

Keilas, 3. märtsil 1946.

Keila linnavaheline surnuaed on küll suletud, aga tänasest kuuest surnust maeti 4 linnavahelisele surnuaiale. Keila linna Täitevkomitee õhutab matmist. Ühele inimesele, kes matmise pärast rääkima läks, on esimees üelnud: „Matke omavoliliselt, nõnda et mina ei näe!“ Inimesed peavad niisugust ütlust luba andmiseks.

Lk 61

Keilas, 13. märtsil 1946.

Ametitalitusi kirikus ei olnud, aga Jacobseni majas ja viimases proua Jacobseni korteris matsin ühe Jacobseni sugulase, kurtumma mehe, kes oli ka abielus kurtummaga. See mees maeti omavoliliselt linnavahelisele surnuaiale. Kuna kandjaid oli vähe, siis kirikusse teda ei tahetud

viia. Mind haua juure ei kutsutud, kuna mina ei või õieti mitte teadagi, et mees maeti linnavahelisele surnuaiale.

Lk 88

Keilas, 21. aprillil 1946.

Esimese Ülestõusmise püha puhul oleks võinud küll rohkem rahvast kirikus olla. Üks surnu maeti ja viidi täiesti omavoliliselt linnavahelisele surnuaiale; oli ühe Tallinna koguduse liige.

Lk 94

Keilas, 29. aprillil 1946.

Keila miilitsast telefoneeriti täna alguses kaunis ägedalt, aga pärast üsna viisakalt ja vaikselt, iseäralikul viisil kogu kõne jooksul ilma kuradi nimetamiseta, et linnavaheline surnuaed on tarvis puhastada risust, lehtedest, katkistest ristidest ja hauad korda seada või tasandada. Ma vastasin rahulikult, et meie ei saa teisiti seda teha kui hoogtöö korras ja mitte nii kiiresti (= 1. maiks!), sest ma pean kogudust enne üles kutsuma. Nõnda ei saanud ka miilitsamees enam resoluutselt nõuda. Omalt poolt palusin miilitsat kaasa aidata, et poisikesed surnuaial mitte enam nii palju kurja ei teeks, riste maha ei kisuks jne. Miilits lubas kaasa aidata, ähvardades karistada Keila linna lapsi, kui vanemad neid ise kasvatada ei oska.

Lk 106

Keilas, 18. mail 1946.

Kirikumees kaebas, et tankiväeosa leitnandid lasevad oma lehmi karjatada surnuaias. Mitmes kohas on lehmad astunud haudadele, kirikumees keelanud üht vene karjapoissi, kes näidanud kirikumehele rusikat. Ma soovitasin kirikumehele, et ta küsiks miilitsast järele, mida teha niisuguste kultuuriinimestega, kes oma arvates otstarbekalt kasutavad surnuaial kasvavat rohtu, kuid talluvad haudu ja jätavad maha lehmamusta, mida kirikumees peab koristama.

Lk 109

Keilas, 24. mail 1946.

Kirikumees on rääkinud miilitsaga surnuaia kohta. Miilits arvanud, et surnuaia põõsaid tuleks harvendada, koguni mõned puudki maha võtta; ka tuleks surnuaeda asetada pinke, et inimesed saaksid istuda, kui neile ei lubata haudadele ja murule istuda. Nõnda vaadatakse säältpoolt linnavahelisele surnuaiale kui pargile.

Lk 128

Keilas, 24. juunil 1946.

Jaanipäeva puhul oli Keila linnavahelisel surnuaial jumalateenistus. Müüdi ära umbes 1000 laululehte. Laululehti oli tellitud 1200, mis maksid, nagu Pihel ütles, 700 rubla. Sissetulek oli 1677 r. 81 kop., mis ei ole mitte palju (mõni arvab, et Pihel muist raha ka lihtsalt oma taskusse poetas). Ilm oli väga ilus ja soe. Kell $\frac{1}{2}$ 7 öhtul oli veel üle +15° R. Pidasin jumalateenistust kodust viidud laua ääres, sest surnuaia kantsel, mis oli ühtlasi leeritoa kantsliks, põles sõjapäeval 1944. a. ära. Laud asetati sirelipõõsasse, kus päike ei teinud liiga. Taevas ei olnud öhtuni ühtki pilveraasukest.

Lk 148

Keilas, 8. augustil 1946.

Keskpäeval pidasin kirikus matusetalituse ühele surnule, kes maeti jällegi omavoliliselt linnavahelisele surnuaiale. Ka pühapäeval maeti üks surnu säääl. Linna täitevkomitee rikub ka korda: kui denaturaadi tarvitaja Laukeri mees 7. juulil kiriklikult maeti ja naine mehe jättis kabelisse ega mõtelnudki mehe matmisele Karjakülas, saatis täitevkomitee nädalas matjad ja lasi kaevata haua linnavahelisel surnuaial. Rahvas arvab sellest aga, et „*quod licet Jovi, idem licet bovi*“. /Mis on lubatud Jupiterile, on lubatud ka härjale. (Ld. k.)/

Lk 152

Keilas, 16. augustil 1946.

Linnavahelisel surnuaial on jälle vägitööd tehtud, mis praegusele ajale omane: üks kõrge raudrist on painutatud jalgte poole, nõnda et pimedas võib kergesti selle risti vastu komistada. Surnuaial näeb igal pool mitmesugusel ajal tehtud vägitööd: kiviristid on löödud pooleks, mõnel ristil otsad murtud. Palju mahanurud riste on juba ära koristatud. Nõnda ehitatakse uut aega. Ehitajad on praegu vist küll ainult venelased. [---]

Kell 5 pärast lõunat matsin Juhan Öispuu (end. Veidenstrauch), kelle eile panin puusärki. Matmise talituse pidasin surnu korteris, sest ta maeti omavoliliselt linnavahelisele surnuaiale. Mu „vana sõber“ EV majandusliku kriisi aegadelt, palgavähendaja Johannes Vahur (end. Veidenstrauch) oli ka matustel. Surnut ei saanud pühapäevani matmata hoida, sest temast „jooksis“. Matusetalituse ajal tilkus suur punane loik põrandale. Matuselised hoidsid endid teistes tubades, et mitte nuusutada vastikut lehka, üksnes kõige lähemad inimesed julgesid puusärgi ligidale tulla. Mul pidi muidugi olema kannatlikkust. Eilne puusärki panek ja tänane matusetalitus hinnati kokku 50 rublale, millega saan osta pool kilo suhkrut.

Lk 172-173

Keilas, 17. mail 1947.

Sirelid meie maja kohal tee ääres haljendavad, ka surnuaed ja maa. Vahtrad õitsevad. Keila linna Täitevkomitee esimees kõlistas mulle, et Hääkorra Trust oma protokollis märkinud, et Keila linnavaheline surnuaed on korratu, maas murtud ja lõhutud ristid jne. Kas ei võiks kogudust üles kutsuda surnuaeda korrastama? Ma vastasin, et olen kogudust üles kutsunud juba kahel pühapäeval ja et loodame surnuaiad pühadeks korda seada. Ma palusin aga ka esimehe abi ulakluse vastu, et riste ei murtaks jne. Esimees ütles, et tema teebki korralduse ulakate, kerjuste ja kahtlaste isikute kinnipidamiseks, ja et ta loodab, et asi selles mõttes paraneb; lõppeks palus vabandust tulitamise eest. Eilseks kutsusin inimesi appi linnavahelist surnuaeda korrastama. Kirikumees ühes oma naisega töötas keskpäevani; alles siis tuli appi ka üks naine. On küll tööaeg praegu, kuid inimesed ei hooli ka enam surnuaia korrastamisest, kus väga palju on lõhutud riste ja rüvetatud maad.

Lk 184

Keilas, 29. mail 1947.

Hiljuti püüdsid eesti miilitsad – Keila poisid – surnuaial kinni ühe vene eide, kes varastas haudadelt lilli ja lillejuurikaid, ja viisid eide miilitsasse. Miilitsaülem, venelane, kuulas eide üle ja lasi ta minema: surnuaial polevat sunduslikke määrusi vene keeles; oleksid sunduslikud määrused vene keeles, võiks eide viia määrusi lugema ja siis teda trahvida 100 rublaga!

Lk 193

Keilas, 9. juunil 1947.

Mari Saks nägi, kuidas täna kaks sirelivarast, kes tulid suurte kottidega surnuaiast ja tahtsid minna Tallinna rongile, sattusid aga miilitsast mööda minnes miilitsate kätte. Ühele naisele öeldud nõnda: „Tule aga, sirelivaras, trepist üles!“ Mari ootas tükk aega, et kas naised tulevad miilitsast välja, aga nad ei tulnud. Miilits Krause rääkis, et neid inimesi trahvitavat 100 rublaga. Krause ise oli püüdnud teist korda kinni ühe vene eide-sirelivarga, kes see kord juba ei pääse, vaid saadetakse Tallinna. Keila surnuaedadest on aastate jooksul varastatud sireleid ja lilli, mis viidi Tallinna müügile.

Lk 194

Keilas, 12. juunil 1947.

Pidasin 4 leeritundi ja matsin 2 surnut. Üks surnutest, Hans Kuusental Sauelt, maeti jällegi linnavahelisele surnuaiale.

Lk 195

Keilas, 14. juunil 1947.

Kirikumees teatas, et öösel on linnavahelisel surnuaial jälle riste ja hauasambaid maha murtud. Ma käisin vaatamas: huligaanid, teada muidugi, mis rahvusest, on läinud pääteed mööda, kiskunud ümber ja murdnud maha ristid, ühe marmorristi on murdnud tükkideks.

Lk 195

Keilas, 16. juunil 1947.

Pärast jumalateenistust ristasin kirikus korraga kaks last ja matsin ühe surnu, kes viidi jällegi suletud linnavahelisele surnuaiale.

Lk 196

Keilas, 17. juunil 1947.

Keila linnavahelise surnuaia püha jaoks tellitakse laululehed Edgar Paalbergi, Jüri poja mälestuseks, kes sündis 15. aprillil 1914 ja suri Sverdlovski oblastis, Kamõšlovi linnas 28. augustil 1942.

Lk 207

Keilas, 6. juulil 1947.

Hommikupoolikul sadas tugevat vihma, nõnda et Keila linnavahelist surnuaiapüha pidasime kirikus, kuhu tuli üsna rohkesti rahvast.

Lk 244

Keilas, 26. augustil 1947.

Eile maeti jällegi üks vene sõjamees, kes laskeharjutustel surma sai, suletud linnavahelisele surnuaiale.

Lk 246

Keilas, 30. augustil 1947.

Homme maetakse linnavahelisele surnuaiale siiski Mari Krusta Tuulast. Kuigi mul oli täitevkomitee esimehega kõnelus selle kohta, et surnuaed on nõukogude poolt suletud ja matmise luba ei võiks anda, on täitevkomiteest Krustadele mõista antud, et matku siiski omavoliliselt, sest kes ikka läheb kaebama.

Lk 246

Keilas, 31. augustil 1947.

Kell ½10 hommikul ristisin kirikus Nadežda Kukuškini, kes Čeljabinskis on sündinud. [---] Pärast ristimist matsin Mari Krusta [---].

Lk 267

Keilas, 28. septembril 1947.

Öösel on varastatud kartuleid ka kirikumehe põllult surnuaia äärest.

Lk 270

Keilas, 30. septembril 1947.

Käis mu jutul üks vene major. Üks venelane on sattunud miini otsa ja maetakse. Täitevkomiteest saadetud major minu juure. Major tahtis matta kiriku juure, kus üks punane ohvitser maeti. Ma ütlesin, et kiriku juures on ostetud krundid. Loobus sellest nõudmisest. Ma selgitasin, et linnavaheline surnuaed on suletud ja et matta saaks Karjakülasse. Ei tahtnud Karjakülasse; nende matmise rajoon olevat Keila. Ma ütlesin, et omavoliliselt on maetud linnavahelisele surnuaiale nädala jooksul 2 vene surnut, matku ka nemad omavoliliselt. Ja matsidki kella 7 paigu õhtul. Soldatid, kes labidatega olid läinud kiriku juure, tulid säält ära linnavahelisele surnuaiale. Hiljem tuli see major mulle vastu ja ütles, et nemad kaevavad haua linnavahelisel surnuaial.

Lk 271-272

Keilas, 2. oktoobril 1947.

Keskpäeval pidasin kirikus ühe matusetalituse Väänast, mille puhul pisteti pihku 100 rubla kingituseks. [---] Tänane surnu maeti jällegi linnavahelisele surnuaiale. Öeldakse: „Kui venelased matavad, siis võime meie ka matta!“

Lk 279

Keilas, 12. oktoobril 1947.

Pärast jumalateenistust matsin Hans Kruusi tütre, kes maeti jällegi linnavahelisele surnuaiale.

Lk 300

Keilas, 6. novembril 1947.

Õhtupoolikul kõlistas mulle partorg Sander: „Leppisime küll kokku, et pidin tulema Teie juure, aga pidin see päev ära sõitma...“ – „Tulge täna!“ – „Ei saa ka täna: jälle kõnekoosolek. Aga meil on palve. Ütelge pärast jutlust kirikurahvale, et linnavahelisel kalmistul on kohe pärast jumalateenistust leinaaktus ja pargade panek 1918. a. langenutele...“ – „Ütlen, aga kas Teie

olete ka nende hauad korrastanud? Sõjamehed sõitsid neist üle...“ – „Jah, oleme korrastanud. Ma ei teadnudki nende haudade olemasolu. Seltsimees Elb juhatas siis mulle hauad kätte. Taheti parajasti heinakuhja teha haudadele, kui saime jaole. Pärjad viin homme ½2-ks valmis... Sain partei keskkomiteelt pähe, et hauad korrastamata...”

Lk 301

Keilas, 9. novembril 1947.

7. novembril on üks nahk-kuuega mees kirikus olnud ja hiljem 1918. a. haudadel pärgadepanekut korraldanud. Küllap see oli partorg Sander.

Lk 319

Keilas, 14. detsembril 1947.

Üks surnu oli matta, teise mattis linnavahelisel surnuaial baptisti õpetaja Karu, sest surnu abikaasa on baptistlane.

Ado Köögardali päevaraamat 1948 *Harjumaa Muuseum, 2023*

Lk 35-36

Keilas, 21. veebruaril 1948.

Täna hommiku poole ehmusin. Tuli meile 3 vene sõjameest. Ma läksin uksele. Üks sõjamees küsiks kärealt: „Kas siin eluneb Köögardal?“ – „Jah!“ – „Kas Teie ise olete?“ – „Jah!“ – „Siin on paberid!“ ja pistis mulle kätte 3 lehte. Ma mõtlesin: „Nüüd on asi kuri...“ Aga hakkasin lugema venekeelseid kirju miilitsale ja täitevkomiteele. Mehed olid saadetud matma üht sõjaväelast. Nad käinud nimetatud asutustes, kust nad saadetud minu juure: ma näidaku, kuhu nad võivad matta. Matta tahtsid nad Keilas. Ma kirjutasin täna kirikumehele, et näidaku see neile koht, kus venelased enamaltki on matnud. Õhtupoolikul oligi kuulda 3 mitteühtlast kogupauku. Ega need kogupaugud ikka ole seda, mis on Meie Isa...

Lk 43

Keilas, 4. märtsil 1948.

Kaks vene ohvitseri käisid siin ja küsisid mult: „Kas teie olete surnuaia ülem?“ Ma vastasin, et ei. Nemad tahtvat matta linnavahelisele surnuaiale üht ohvitseri. Ma vastasin, et see on suletud surnuaed. Sellest polevat midagi, ütlesid ohvitserid, näidatagu neile aga koht, kuhu võib hauda kaevata. Kirikumees siis neile muidugi näitas, kuhu venelased on matnud ilma küsimatagi – ma saatsin nad kirikumehe juure.

Lk 63

Keilas, 5. aprillil 1948.

Täitevkomitee andis kirikumehe kartulimaa, mis oli linnavahelise surnuaia otsas, postkontorile jne. Nüüd saab ta enesele kartulimaad meie maja juurest.

Lk 79

Keilas, 27. aprillil 1948.

Pühapäeval sai kogudus kirja linna täitevkomiteelt, et tulgu koguduse nagu käitise juhataja teisipäeval kell 16 Keila kultuurimajja koosolekule, mis puudutab oluliselt ka „Teie asutust“. [–] Koosolekul pandi südamele, et kogudus hoiaks korras surnuaiad. Krausele lubatud võimaldada tema endisest kartulimaast veel tagasi muist maad töö tasuks surnuaial. Kästud, et mina teataks kantslist, et koguduse liikmed tuleksid korrastama surnuaedu: kui ei tule, ajavat „nemad“ linnavahelise surnuaia maatasa.

Lk 81

Keilas, 29. aprillil 1948.

Keila linna Täitevkomitee saatis täna järgmise „Kohustuse“:

„Käesolevaga võtan kohustuse Ev. Lut. koguduse töötajate nimel Keila linna taastamiseks töötama 200 töötunni ulatuses kogu kollektiiviga, millise töö kohustume läbi viima Keila linnas... surnuaiad ja nende ümbrus ühes kirikuga – 200 tundi.... juures m³ ulatuses, kuni 21. juulini 1948. a. „.....aprillil 48. Allkirjad“ (2 allkirja). –

Nõutud tööd tegema on lepingu järele kohustatud kirikumees. Kui arvata kaheksatunnilist tööpäeva, siis on see 25 tööpäeva. Meie kutsume appi ka koguduseliikmeid.

Lk 86

Keilas, 6. mail 1948.

12 soldatit olid saadetud linnavahelisele surnuaiale maetud vene sõjameestele ausammast seadma ja matmispaigani väravast Haapsalu maanteelt autoteed tegema – mis sellest, et sellele teele ettepuutuvad eestlaste hauad maatasa tehakse.

Lk 93

Keilas, 16. mail 1948.

Surnuaiast läbi tulles nägin, et toomingad üleni õitsesid.

Lk 93

Keilas, 17. mail 1948.

Endisel kirikumehe kartulimaal, surnuaia otsas, künti ja apteeği rahvas ja teised panid kartuleid maha.

Lk 98

Keilas, 22. mail 1948.

Läksin Hildaga õhtul linnavahelisel surnuaial vene sõjameeste haudu vaatamas. Nad on maetud ilma plaanita, siiski üksteise lähedusse. Ühele surnule on võetud vana raudrist, millele on kinnitatud surnu andmed. Teistel haudadel on tulbad viisnurkadega. Haudade keskele on ehitatud midagi ühishaua taolist, kuhu oli kavatsetud tuua ümbruskonnas maetud sõjas langenud sõjamehed. Laipu siiski kokku ei veetud, kuid pandi üksteise kõrvale hauatahvliid, nagu puhkaksid sääl all surnud. Hauatahvlite ees on ausammas, millel on viisnurk ja päälkiri „Suures Isamaasõjas langenuile 1941-1945“. Hauatahvlitel on venekeelsed päälkirjad.

Säälsamast kulgeb Haapsalu maantee poole üle tasandatud eestlaste haudade labida ja kirvega tehtud, seni viimistlemata tee.

Lk 105

Keilas, 29. mail 1948.

Eile tuli mu jutule üks vene ohvitser ja küsis, kuhu ta võib matta oma lapse. Ma ütlesin, et õieti Karjakülasse. Aga mees oli õige alandlik, ütles, et ta naine ja naiseema elavad Keilas ja tahaksid hoolitseda haua eest – kas ei saaks Keila? Ma seletasin, kuidas on linnavahelise surnuaia lood, ja ütlesin, et kui ta seadust just ei karda, siis matku sinnasamasse, kus sõjamehed on maetud. Mees ütles, et ta ei karda seadust ja matab. Andsin talle siis kirja kaasa ja saatsin Krause juure, et see näitaks talle koha ära. Mees oli Krausega läinud surnuaiale. Nähes vene sõjameeste haua, võtnud ohvitser mütsi päast, pannud käed kokku ja seisnud tükk aega mõtetes. Krause kaevaski talle haua ja aitas ka kinni ajada. Matjad olid väga murtud olekus. Krausele maksnud nad hästi.

Lk 108

Keilas, 2. juunil 1948.

Vaatan aknast välja üle tee endisele Nahk'i krundile. Sääli töötab parajasti dr. Lamberg koos proua ja teistega: taastab Keila linna. Kui mõttetu on arsti sundida labidatööd tegema, kuna ta oma õpetatud tööjõudu võiks väga hästi otstarbekalt kasutada haigete aitamiseks. Aga haigete juure ei saa seekord minna, sest arst on kohustatud varemeid taastama.

Lk 109

Keilas, 4. juunil 1948.

Täitevkomitee esimees Elb kõlistas mulle linnavahelise surnuaia asjus, et ütelgu ma igale inimesele, kes tahab linnavahelisele surnuaiale matta, et matmine kategooriliselt on keelatud: keelust üleastujaid trahvitakse 50 rublaga ja sunnitakse haud kinni ajama. Nüüd on siis linnavaheline surnuaed lõplikult suletud, sest ka venelastele ei ole lubatud enam sinna matta. Esimees ütles, et kord käib ka venelaste kohta.

Lk 118

Keilas, 16. juunil 1948.

Keila linna TSN Täitevkomiteest toodi minu nimele üldkohustuslik otsus N° 2 – 7. juunist 1948, mis puudutab ka linnavahelist surnuaeda:

„Keila linna haljasalade, parkide ja muruplatside kaitseks ja nendel puhtuse ja korra säilitamiseks.

1. Keelata kategooriliselt parkides, muruplatsidel, haljasaladel ja teepeenral (kaasa arvatud Haapsalu, Paldiski ja Vaikse tänava vaheline linna tulevane haljasala-park, endine surnuaed):

a) käimine, igasuguste sõidukitega liikumine, loomade karjatamine, aukude ja kraavide kaevamine ja mistahes esemete asetamine;

b) prahi, mustuse ja jäätmete mahapanek;

c) rohu niitmine ehk kitkumine, lillede, puuokste ja põõsaste murdmine, rikkumine ja vigastamine;

d) mängude, õppuste või muu sellise korraldamine, kioskide, müügilaudade ja puhvetite ülesseadmine ilma Keila Linna Täitevkomitee igakordse loata.

2. Erandina on lubatud Keila supelkoha „Punane Vähk“ betoontrepist päri- ja vastuvoolu 200 meetri ulatuses piki jõe kallast ja vee piirjoont 30 meetri laiusel maa-alal suplemise ning päevitamise eesmärgil jalgsi käimine ja lamamine.

3. Järelevalve käesoleva otsuse täitmise üle panna Keila jaoskonna miilitsatöötajaile, Keila Heakorra Kontori töötajaile ja Keila linna TSN Täitevkomitee poolt selleks eriti volitatud ametnikele.

4. Käesoleva üldkohustusliku otsuse rikkujaid karistatakse administratiivkorras hoiatusega või rahatrahviga 15-50 rbl., kui korrarikkumine ei kuulu jälitamisele oma iseloomult kriminaalkorras.

5. Käesolev üldkohustuslik otsus on antud kaheks aastaks ja kehtib kogu Keila linna administratiivpiires. Otsus jõustub 25. juunist 1948. a.

J. Elb, Keila linna TSN Täitevkomitee esimees,
H. Neemelaid, Keila linna TSN Täitevkomitee sekretär.“

Lk 124

Keilas, 24. juunil 1948.

Julgeoleku organi lehm pidavat käima Keila mõisa karjas, kuid ei seisa karjas, tuleb säält ära ja jalutab linna mööda, magades vahetevahel linna keskel rohuplatsil ja jalutades mõnikord surnuaial, pasandades haudade vahele. Julgeoleku organile ei hakka ükski külge: kõik kardavad niisugust meest.

Lk 126

Keilas, 27. juunil 1948.

Keila linnavahelisel surnuaial pidi olema jumalateenistus, mille pidasin vihmase ilma tõttu kirikus.

Lk 140

Keilas, 20. juulil 1948.

Keila linna Täitevkomitee ja partei-algorganisatsiooni poolt on kuulutustahvli teadaanne, et riigilipud tulevad heisata 20. juulil kell 20 kuni 22. juulini kell 10. 21. juulil toimuvast ülelinnalisest miitingust Raekoja platsil ja sellele järgnevast mälestussamba avamisest langenud punaarmeeaste ja 1918. a. võitlejate haudadel, millest võtavad osa kõik Keila linna asutised ja käitised oma töötajatega, palutakse osa võtma ka kodused ja mittetöötajad.

Lk 140

Keilas, 21. juulil 1948.

Kell 2 päeval oli +15½° R varjus, ilm päikesepaistene. Möödunud ööl sadas vihma; päev tuli siiski ilus. Täna toimus Keila „suursündmus“: miiting Täitevkomitee ees Raekoja platsil Eesti NSV 8. aastapäeva puhul ja kahe mälestussamba avamine. Kõik toimus väga nigelalt. Teadaande kohaselt pidi miitingu algus olema kell 10.30 hommikul, aga nimetatud ajaks ei kogunenud Raekoja platsile mitte ühtki inimest. Köstri Mari juhtunud linnavahelisel surnuaial, kus pidi toimuma mälestussammaste avamine, kokku ühe miilitsaga, kes olnud ärevuses, et aeg oli käes, aga inimesi ei olnud. Tund aega hiljem hakkas inimesi tilkuma ükshaaval ja mitmekesi, naisi lastega. Kuskilt tuli ka sõjaväeosa. Rivistusid platsile ka tuletõrjujad, käitiste rahvas kahe lipuga, väike kogu inimesi ühtekokku. Meele tuli suur rahvahulk EV ajal sarnastel juhtudel, kus

tuli ilma ühegi kutsumise ja käskimiseta välja kogu Keila. Nagu praegused laadad on palju vähemad EV laatadest, nõnda oli ka praegune rongkäik võrreldamatult väiksem, kuigi nüüd oli kästud kõigil keilalastel välja ilmuda. Ka puudus muusika. Vaikselt ja korratult sammusid hõredad salgad pärast miitingut kahe lipuga Haapsalu maanteele, kus surnuaial avati lihtne madal punaarmeeelaste mälestusmärk, mis seisis sääli juba pikemat aega, nüüd oli aga tõmmatud avamiseks punase katte alla. Sõdur oli samba juures auvalvel, nagu rahvas ütles, sellepärast, et mõni sellest punasest kattest ei teeks enesele seelikut. Kuuldusid kogupaugud – ma kuulsin neid kaks. Mis samba avamisel ja pärgade panekul räägiti, seda ma ei tea. Varsti kuuldusid kaks kogupauku ka 1918. a. võitlejate haudadelt. Seda mälestusmärki, mille juures toimus sama protseduur, ma veel ei käinud vaatamas.

Lk 141

Keilas, 22. juulil 1948.

Õhtu eel käisin Hildaga avatud mälestussambaid vaatamas. Punakaartlaste hauad on poleeritud sammas punase viisnurgaga ja päälkirjaga „1918 võitluses langenud sotsialistliku kodumaa eest“. Tagaplaanil on kuused, ees punastest begooniatest lillepeenar jalgteedega, millele pääs takistatud traadiga. Päril ilus. Ka 1941-1945. a. punaarmeeelaste haudade mälestusmärgi ees on punased begooniad, hauad on kohendatud ja tee Haapsalu maanteele valmis tehtud.

Lk 142

Keilas, 24. juulil 1948.

Keila mõisa on toodud uus laadung kaltsupuntraid Leningradi poolt, kes praegu huljana käivad kaupluses, isad-emad ühes hulga lastega, ja ostavad igaüks terve leiva, nõnda et Keila rahvale enam leiba ei jätaku, mispärast Keila rahvas on vihane. Venelane sööb üldiselt rohkem ja rahvas ütleb, et tema sitahunnikud sarnanevad loomade omadele. Neid hunnikuid oli palju näha surnuaial, kui sõjavägi sõja lõpu poole siin pargis seisis.

Lk 152

Keilas, 9. augustil 1948.

Keila linnavahelise surnuaia püha pidamiseks 29. augustil 1948 palusin luba Keila Miilitsa Ülemalt. Minu kirjalikule avaldisele 2 eksemplaris, milledest üks jäi miilitsasse, kirjutati luba vene keeles: „отд МВД Кейла разрешено зам. н-ка (allkiri) 9. VIII 48.“

Lk 160

Keilas, 19. augustil 1948.

Võib olla, et homme veelgi maetakse linnavahelisele surnuaiale ühe vene majori naine oma lapse kõrvale, kes maeti paari kuu eest. Major ühe teise sõjaväelasega käis Helbi [Elbi] juures, kes ütelnud meestele ebakindlalt, et mätta ikka ei saa, kuid saatis proua Lauliga mehed siiski minu juure lõplikuks otsustamiseks. Ma ütlesin, et matmine linnavahelisele surnuaiale on keelatud ja et seadust tuleb pidada. Major ja teine mees ütlesid, et maa pääl pole ühtki seadust, mida ei saaks ka teisiti seletada: ükski seadus ei tohtivat olla inimestele kahjuks; olevat mõttetu, et laps maeti alles paari kuu eest ja ema ei lubata mätta sinnasamasse hauda. Ma ütlesin, et mina ei saa midagi parata. Asi olekski lõppenud nõnda, et mehed oleksid saanud hauaplatsi Karjakülasse, aga proua Laul segas vahele, et vahest esimees Helb siiski lubab mätta, kui meie ei ole vastu. Mehed läksid uuesti Helbi jutule.

Lk 167**Keilas, 27. augustil 1948.**

Keilas on Haapsalu ja Paldiski maanteede hargnemise kohtadelt teejuhatajad Haapsalu ja Paldiski poole ära võetud ja asemele pandud juhatus Keila heinapunkti ja Teraviljalao poole. Need on tähtsamad teada kui Paldiski ja Haapsalu. Kui mõni sõidab ka nende linnade poole eksiteed, pole viga, sest ükskord jõuab ta ikka pärale, aga vili ja hein peab ruttu jõudma pärale...

Lk 167**Keilas, 29. augustil 1948.**

Linnavahelisel surnuaial oli täna surnuaiapäha. Ma mõtlesin, et surnuaiapähale tuleb küll väga vähe rahvast... Korraga kõliseb telefon õige tungivalt. Räägib partorg Sander: „Meil on täna suurem üritus – viljakoristamise päev. Teil on täna suurem ettevõte – surnuaiapäha. Ütelge jumalateenistuses rahvale, et nad kaasa aitaksid, kasutades ilusat ilma, nõnda et meie viljavarumine saaks lõpetatud üle maa 22. septembriks ja Keila vallas 15. septembriks. Teie ütlemine on mõjuv ja viljavarumine on praegu väga tähtis riiklik ülesanne...“ Ma vastasin, et ei tea, kui palju täna rahvast just tuleb, lubasin siiski soovi kohaselt ütelda. Ja ütlesin surnuaial teadannete lõpus: „Üht on palutud ka siinkohal meelde tuletada. Praegu on käimas viljavarumise ja viljakoristamise aktsioon. Tänavust ilmastikku tähele pannes tuleb kasutada kõigiti iga kuiva ilma, et vili saaks koristatud ja viljavarumine kiiresti toimuks, nõnda et kõik saaksid määratud ajaks oma kohustused riigi vastu ära õiendada: üle maa Tallinna vabastamise aastapäevaks 22. septembriks, Keila vallas 15. septembriks. Kuna viljavarumine on väga tähtis eluline aktsioon, siis palutakse kõiki käed kohe külge panna, et see toimuks kiiresti ja korralikult.“ Rahvast oli aga surnuaial üle ootuste rohkesti koos, paljud Tallinnast surnuaiapähale sõitnud. Vanemad inimesed istusid haudadel ja põõsastes maas, sest maa oli juba kuiv, kuigi eile alles oli surnuaia jalgteel veeloiike. Mulle oli pandud laud, millel oli valge lina ja vaas floksidega, sirelipõõsasse, ka tool, millel võisin vahetevahel istuda. Kõrval sirelipõõsas oli organist harmooniumiga. [---] Tuul oli siiski nii kange, et ajas mitu korda ümber lillevaasi ka minu laual, mis oli küll tuule eest kaitstud kohas. Jumalateenistus läks hästi korda. Laululehtedest sai kirik 697 rubla 24 kopikat.

Lk 169**Keilas, 1. septembril 1948.**

Keila surnuaiapäha laululehed olid Kaarel Milti mälestuseks, kelle üks tütar teenib Keila majadevalitsuses ja eluneb teise tütre juures, kes on mehel sepp Raalmannil. Täna tõi see majadevalitsuse ametnik mulle mune kingituseks.

Lk 196**Keilas, 11. oktoobril 1948.**

Täna käis üks vaimuhaige vanem mees minu jutul: tema tahtvat kiriku juure, kus on suured puud, ehitada elektrisäädeldist, mis tekitaks kunstlikku vihma, nõnda et võiks kasta kogu N. Liidu põllud ja aiad. Kord olnudki juba niisugune säädeldis, mis lasknud vihma sadada üle Venemaa kuni Kaukaasiani, aga see säädeldis rikutud. Ma ütlesin mehele, et kiriku juure niisugune säädeldis ei kõlba, pangu parem linnavahelise surnuaia kõrgete puude külge. Mees vaatas suure kuuse poole, mis kasvab üle tee, ja arvas, et sinna tõesti võiks ehitada. Ma mõtlesin, kuidas mehest lahti saada, ja soovitasin talle rääkida elektrimeestega. Mees olevat juba elektrimeestega rääkinud, kes ütelnud: „Ehita aga päälegi, meil elektrit küll!“ Valla

täitevkomitee esimees ei ole kantseleis olnud, aga mees läks õnneks uuesti vaatama, kas esimees vahepeäl pole tulnud. Ära minnes ütles ta, et asjast ei võivat siiski mitte palju edasi rääkida, et asi mitte ei saaks teatavaks välismaal.

Lk 218

Keilas, 5. novembril 1948.

Meie vastas, surnuaia otsas, endisel kiriku-mehe maa-alal, istutati taastamise korras puid, vist Suure Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäeva auks.

Lk 220

Keilas, 7. novembril 1948.

Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva puhul lehvivad punased lipud ja ametiasutused on tagasihoidlikult punasega dekoreeritud. [---] Linna vahel oli vaikne, sest miiting ja pargade panek langenute hauale toimus juba eile.

Ado Köögardali päevaraamat 1949 *Harjumaa Muuseum, 2021*

Lk 3-4

Keilas, 3. jaanuaril 1949.

Venelased käisid kaks korda mu jutul oma sõjamehe matmise pärast, kes kirikumõisas asus ja sarlakitesse suri. Enne käis üks vanem ohvitser autoga siin, et matmisluba saada Korvile, mille talle andsin. Hiljem tuli üks noorem ohvitser kahe allohvitseriga rääkima, et hauda vaatama sõidavad vahest surnu vanemad, mispärast oleks parem, kui saaks matta surnu linnavahelisele surnuaiale teiste sõjaväelaste juure. Ma vastasin, et niisuguse loa andmine ei ole minu võimuses. Nad lubasid siiski veel minna linna täitevkomiteesse, et vahest näkkab, aga ma arvan, et ka sääl ei näkanud.

Lk 27

Keilas, 18. veebruaril 1949.

Keilas olid, Tallinna poolt tulles, manöövrid. Veoautod sõjameestega, järelvankritel puuokstega maskeeritud suurtükid, tankid, õhus lennukid, vahetevahel kõvad paugud, jalamehed püsside ja kergekuulipildujatega. Üks ohvitser otsis polkovnikule ööbimiskohta. Hilda tuli ja imestas: „Kas sõda tuleb, et tehakse sõda?“ Surnuaia kohal oli veoautode ja suurtükijärelvankrite ummistus.

Lk 34

Keilas, 23. veebruaril 1949.

Nõukogude armee 31. aastapäeva puhul on kästud lipud heisata. Täitevkomitee teatab ka, et täna kell 3 päeval on pargadepanek 1918. a. võitluses langenute hauale, millest võtab osa Tallinna linna Täitevkomitee esimees Hendrikson ja veel üks parteilane, kelle sugulane punakaartlane Alice Tiisler on maetud Keilas. Pargadepanekust peavad osa võtma muidugi kaitised. Kell 4 läksin läbi surnuaia Hildale vastu. Lõpetati parajasti aktust ka Isamaa sõjas

langenute haua. Mis sääl räägiti, ei kuulnud. Õhtul on pidu koolimajas nõukogude armee aastapäeva puhul.

Lk 52

Keilas, 23. märtsil 1949.

Keila linna Tk sekretär proua Kattai kõlistas ja küsis, kuhu võib matta üks venelane oma lapse, kelle ta oli matnud oma mitteteadmises keelatud linnavahelisele surnuaiale. Ma vastasin, et matku Karjakülasse ehk Korvile. See oli siis esimene sunnitud übermatmine linnavaheliselt surnuaialt mujale.

Lk 58

Keilas, 1. aprillil 1949.

Vahepeäl on Keila surnuaiad Heakorra Kontori alla üle võetud, ilma et sinna juure oleks kutsutud Elbi ja Suursood, mispärast Elb väga pahane olnud. Ülevõtjad olid Tallinnast. Esialgu oli surnuaia vahiks Keilas ja Karjakülas määratud kirikumees Krause, ilma kelle teadmiseta ja hauraha tasumiseta ükski hauda ei tohi kaevata. Kogudus pääseb teede koristamisest linnavahelise surnuaia ja kiriku ümber.

Lk 59

Keilas, 2. aprillil 1949.

Heakorra Kontor võtab matmise puhul järgmiselt maksu: kellel on platsid, maksavad 45 rubla hua päält, kellel ei ole platse, maksavad 25 rubla. Platside omanikud maksavad rohkem, sest nad pidavat maad kinni.

/Ei tea, kas see kas Alevivahe surnuaia kohta käis. – K. Aller/

Lk 66

Keilas, 11. aprillil 1949.

Keila surnuaedade järelevaatajaks saab Sagur, sest Saguri koht põllumajandussaaduste ülesostmiseks kaotatakse ära, kuna kolhooside puhul seda kohta tarvis ei ole, Sagurile on aga tähtis, et tal oleks mõni töökoht.

Lk 68

Keilas, 12. aprillil 1949.

Kirikumehel oli möödunud suvel veel üle maantee surnuaia otsas natuke kartulimaad. Selle võtab nüüd jälle üks diabolus – vene kooli internaat. Võetakse aga, ilma et sõnagi lausutakse senisele kasutajale ja koguduse teenistujate huviseid ei kaitse ükski niisugune võttev võim.

Lk 73

Keilas, 20. aprillil 1949.

Keila linna kuulutustahvlile on pandud üleskutse kõigile Keila linna elanikele. Keila linna Tk kutsub Keila linna kodanikke Keila linna haljasalade ja pargi korrastamise hoogtööle neljapäeval, 21. aprillil kell 17:30. Kogunemine koolimaja juures. Kaasa võtta raudrehad, luuad, labidad, kühvliid.

Lk 75**Keilas, 22. aprillil 1949.**

1. mai kohta ütelnud Elb, et kell 12 läheb küll 8 inimest pärgasid panema, aga neid ei takista jumalateenistuse algus kell 12, sest nad kirikusse nii kui nii ei minevat.

Lk 79**Keilas, 28. aprillil 1949.**

„Taastatakse“ surnuaedu – täna ja homme. Meie Hildaga puhastasime oma käel oma matuseplatsi ja selle ligema ümbruse. Sagur on nii korraldanud, et homme tulevad platside omanikud kiriku juure haudu puhastama ja Heakorra Kontor annab 30 inimest nende platside puhastamiseks, millede omanikud ei ole kohal. Muidugi on need 30 inimest üleskutsutud „taastajad“. Üks taastaja on hiljuti küsinud, mispärast niisugust tööd peab tegema tasuta, kuna kodanlisel ajal tehti seda alati tasu eest. Elb vastanud, et kodanlisel ajal pigistatud raha inimestelt kavalasti välja ja tasu olnud pigistatud maksudega võrreldes palju väiksem, rahvas olnud aga rumal ja ei saanud sellest aru, et said küll töö eest minimaalse tasu, suurem hulk rahast läks aga kulakute kasuks. Ja-jah! Võrdle aga kodanliku aja ja praeguse aja tulumaksu suurst, siis saad kohe targaks.

Lk 79**Keilas, 29. aprillil 1949.**

Saatsin Hilda Haapsalu rongile kell 6.36, millega ta sõitis jälle Anu juure. Läksime läbi linnavahelise surnuaia, mida eile õige tugevasti oli puhastatud. Tee ääres olid prahihunnikud kuhjatud ja kokku kantud mahamurtud raudristid haudadelt. Need veetakse muidugi hobusega ära. Heakorra Kontori käes läheb töö nähtavasti palju kergemini korda, kui kiriku käes läks, sest kirik ei saanud kuigi palju vabatahtlikku tööjõudu kokku ja suurema osa tööd pidi tegema kirikumees pikema aja jooksul. Ka ei julgenud kirik mahalangenud ja mahamurtud raudriste palju puudutada juba pieteedi pärast. Heakorra Kontor sarnast pieteeti ei tunne.

Lk 83**Keilas, 2. mail 1949.**

Keila linna kuulutustahvilil teatab Tk esimees, et [---] 1. mail kell 12 pärgade panek langenute haudadele käitiste delegatsioonide poolt, hiljem koolimajas mai-aktus ja spordiplatsil jalgpallivõistlused.

Lk 85-85**Keilas, 6. mail 1949.**

Soomlased (ingerlased), kes veel siia on jäänud, lahkuvad siit Karjala NSV-sse. Meie vastas endises Nahki pesuköögis elavad ka soomlased. Nad hakkavad varsti kolima. Kes vabatahtlikult ära sõidavad, saavad kogu oma kraami kaasa võtta, ka lehma.

Lk 87**Keilas, 8. mail 1949.**

Täna näen küntavat endisel kirikumehe maal, surnuaia otsas.

Lk 90**Keilas, 12. mail 1949.**

Kaevasin aias peenramaad, kui tuli minu juurde Tk esimees Elb ühes Heakorra Kontori Suursooga. Nad tulid küsima, kas mina ei tea, kus kohal Keila linnavahelisel surnuaial on hauaplaad kellegi kohta päälkirjaga, et on bolševike mõrvatud. Ma ütlesin, et tean üht hauda, kuhu maeti 1941. a. Avo Reamets, kelle vene tunnimees maha laskis, aga säääl niisugust tahvlit haulal ei ole. Käisime ka vaatamas: ei olnud. Elbile tuli meele, et Ääsmal tapeti venelaste poolt üks perekond. Ma vaatasin raamatust järele ja leidsin, et need on Sivardid, kuid maetud Korvile. Kas säääl on mõnd tahvlit, ei tea. Aga ma ütlesin, et kindlasti praegu niisugust tahvlit enam ei ole, kui ta varemalt võib olnud olla.

Lk 93**Keilas, 16. mail 1949.**

Jalutasin täna paar korda linnavahelisel surnuaial, kus toomingad on hakanud juba vähehaaval õitsema. Tervise mõttes oli jalutamine häa. Surnuaial oli vaikne ja väga soe.

Lk 96**Keilas, 21. mail 1949.**

Surnuaias laulsid mitmed ööbikud; mõni aasta ei ole neid surnuaial. Ööbikud laulsid nii ligidal, et Hildagi neid kuulis.

Lk 110**Keilas, 13. juunil 1949.**

Sirelid on ära õitsenud; surnuaial on veel mõnes kohas poolkõrbenud õieotsi.

Lk 117-118**Keilas, 24. juunil 1949.**

Kutsusin pärast jumalateenistust Piheli ja Kulpi kaasa ja läksin TK-sse. [---] Korraga tuli naiskodanik Kataile pähe, et 26. juunil on Harjumaa laulupäev Kohilas ja Keila surnuaiapüha võib seda üritust rikkuda. Tema ei võivat surnuaiapüha 26. juunil lubada. Ma kutsusin Piheli koridorist sisse. Näitasime miilitsast antud luba. Kohe võttis Katai telefoniühenduse miilitsaga, et miilitsaülem Martinile pääpesu anda. See ei olnud miilitsas, pidi alles õhtul tulema. Katai, kellele võim nähtavasti pähe on hakanud, astus vaidlusse selle miilitsaga, kes telefoni juures oli, mispärast surnuaia-püha lubati 26. juunil. Miilitsast vaieldi vastu, et ega see keelatud ei ole. Katai: „Keelatud ei ole, aga mina ei või seda lubada. TK peab miilitsat kontrollima!“ Jagelesid natuke aega, ja Katai lubas õhtul Martiniga rääkida. Meie ütlesime, et antagu meile siis luba surnuaiapüha pidada 10. juulil. [---]

Hilda mõtles ja leidis, et TK naissekretär tahtis aidata küll Kohila laulupäeva, tegelikult aga ei saa seda mitte aidata, sest kirikus ei saa enam rahvale teatada, et 26. juunil ei ole surnuaiapüha. Kes surnuaiapüha pärast Kohilasse jääb minemata, tuleb 26. juunil ikkagi Keila. Vähe on neid, kes tähele panevad paari kuulutust surnuaial ja kiriku uksele, et surnuaiapüha on edasi lükatud. Aga rahuldatud saab ikkagi selle naise rumal jonn! Vaevalt leidubki inimest, kes jätaKS Kohilasse minemata surnuaiapüha pärast ja nüüd läheks Kohilasse, et surnuaiapüha Keilas ei ole.

Lk 119**Keilas, 25. juunil 1949.**

Keila linna TK sekretär H. Katai kõlistas täna hommikupoolikul, et olles läbi rääkinud miilitsatega, on ta otsusele jõudnud, et võime surnuaiapäha pidada ka homme, kui meie ei ole veel kuulutust välja pannud, et päha on edasi lükatud 10. juulile. Ma ütlesin, et ei tea, kuidas kuulutustega lugu on, meile aga 10. juuli on veel sobivam kui 26. juuni.

Lk 119**Keilas, 26. juunil 1949.**

Kuna hulk rahvast tuli täna Keila surnuaiapäha pidama, kogunes kirik rahvast täis, kui teatavaks sai, et surnuaiapäha ei olegi. Kogudusel oli tagavaras 168 laululehte, mis osteti 360 rubla eest kõik ära. Kasutasime täna seda viisi, mis juba mitmes koguduses kasutamisel: palusime, et laululehed kingitaks tagasi, kuna neid raske saada. Tagasi saime 111 laululehte, mida kunagi jälle võime tarvitada.

Lk 125**Keilas, 10. juulil 1949.**

Kell 11 hommikul oli 13° R, ilm päikesepaistene. Pidasin täna Keila linnavahelisel surnuaial surnuaiapäha. Rahvast oli rohkesti, aga võinuks veel rohkem olla. Laululehtedest tuli 746 rubla, leerilaste pühal, kus laululehtedest puudus tuli, üle 900 rubla. Jumalateenistust oli surnuaial hää pidada, kuna sirelipõõsas ei olnud liiga soe ega ka mitte tuuline. See oli siis tänavu esimene ja viimane surnuaiapäha Keila koguduses, sest rohkem vabaõhujumalateenistusi aastas meie usuvabadus ei võimalda.

Lk 129**Keilas, 15. juulil 1949.**

Esimesed kurgid õitsevad, Timm niidab niidumasinaga meie endist heinamaad. Kes sellest kasu saab pääle Timmi enese, kas Heakorra Kontor või Rajur, ei tea, võimalik, et Heakorra Kontor, sest see andis Timmile ka surnuaia, mille jalgtée nüüd on täis heinapuru.

Lk 177**Keilas, 16. oktoobril 1949.**

Andsin Saguri palvel kirikus teada, et 1918. a. langenute mälestussamba esist platsi tahetakse suurendada ja sellepärast tulevad mõned surnud ümber matta. Rahvast käis läbi närviline kahin. Küsitav on, kas ümbermatmise vajaduse teade ulatub nii ruttu – kahe päevaga – maetute omaksete kõrvu ja nad saavad Heakorra Kontori ametniku Gustav Saguriga läbirääkimistesse astuda. Vahest pole seda vajagi, sest ümbermatjad võivad ikka oma äranägemisel toimida, hauad lihtsalt siledaks maaks teha. Võimule ei julge praegu keegi vastu hakata ja 1918. a. punakaardi langenud on nüüd au sees.

Lk 178**Keilas, 17. oktoobril 1949.**

Heakorra Kontori töölised korrastavad 1918. a. mälestusmärgi maa-ala. Ma läksin säält mööda. Mind nähes tuli juhataja minu juure ja küsis, mis tuleb teha Kõrvaste ja Lillebergide haudadega, mis säääl ees on. Ma jutustasin talle, mis ma siiani tean, ja soovitasin oodata paar päeva, et vahest ilmuvad maetute omaksed. Sellega nõustus Heakorra Kontori meeski: Talle ei olnud ka mitte armas surnute rahu rikkumine. Kui aga maetute omaksed välja ei ilmu, siis tõstetakse hauamärgid mujale ja hauakünkad tehakse siledaks maaks. Maetud, kelle hauad on mälestussamba ees, on minu teada Jõgisoolt pärit, aga kes viiks nende omaksetele koju sõna? Küsimus on, kas omaksed hoolivadki suuremat neist haudadest, sest tänavu vähimalt ei ole neid haudu ükski korrastanud. Heakorra Kontor on üht ja teist tööd juba teinud ka kirikuaias: parandab Klooga kabeli katust, kirikuaia müüri, parandas kirikuaia raudväravaid jne. Kirikul on selles mõttes kergem, et ei ole enam tarvis kirikuaia ja surnuaia ümbrust puhastada, surnuaiavahi palka maksta jne. Meil oli viimasel ajal koristamise tööde jaoks 2 inimest: Krause ja ta naine. Nüüd on Krause naine üksinda 250 r. kuupalgaga. Ka kulus kabelite ja kogudusemaja korrashoiuks aastas palju rohkem, koos maarendisega, kui praegune üüriraha.

Lk 193

Keilas, 10. novembril 1949.

1918. a. punakaartlaste mälestusmärgi ees olev maa-ala linnavahelisel surnuaial laiendati nõnda, et säääl olevad 4-5 hauda tehti maatasa. Nende maetute omaksed kutsuti minu soovitusel läbi rääkima, aga nad pidasid ümbermatmist tülikaks ja nõustusid, nagu nüüd ikka nõustutakse kõigega, haudade tasandamisega ja huaristide eemaldamisega.

Lk 206

Keilas, 11. detsembril 1949.

Kantslist lugesin ette Heakorra Kontori nõudmise linnavahelise surnuaia asjus: „Koguduse juhatus teeb teatavaks: Heakorra Kontori nõudmisel palutakse neid koguduse liikmeid, kelle omaksete hauad asuvad linnavahelisel vanal surnuaial, kaasa aitama hoogtööle nimetatud kiviaia korrastamiseks, haudade kordaseadmiseks, võsa raiumiseks jne. Tööpäevadeks on määratud iga esmaspäev ja neljapäev algusega kell 10. Ka hobutööjõud on hädavajalik. Nimetatud tööde läbiviimine on väga olulise tähtsusega ja kiire iseloomuga, mispärast palutakse koguduse liikmete kõike võimalikku kaasabi. Juhul, kui loetletud tööd jäävad läbi viimata, saab see surnuaed paratamatult tasandatud haljasalaks. Sellepärast palutakse käesolevat üleskutset võtta täie tõsidusega, eriti neil koguduse liikmetel, kellel on säääl puhkamas kallid lahkunud. Soovitame kõigile, kes täna on kirikus, see üleskutse teatavaks teha kodus oma naabritele ja teistele koguduse liikmetele.“

Selle surnuaia pärast on H. Katai käinud kaebamas, et Sagur, kes on Heakorra Kontori teenistuses (saab 200 r. kuus), ei töötavat iialgi linnavahelisel surnuaial, teda ei olevat säääl näinud H. Katai, keda Keila rahvas nimetab emalõviks.

Lk 209

Keilas, 19. detsembril 1949.

Heakorra Kontori surnuaiatööle tuli täna ainult 2 naist, möödunud neljapäeval oli 2 meest ja 2 naist, ka hobustega. Siiski on linnavahelise surnuaia Paldiski maantee esikülge palju siledamaks saanud. Seda aeda hävitasid mõned Paldiski maantee majaomanikud, kes ehitasid oma majale jalgteed. Ühed lõhuvad, teised ehitavad.